

Fet a Reus (Made in Reus)

**Xavier Saladrigas
guanya el Premi de
Poesia Martí Queixalós**

REVISTA DEL CENTRE D'AMICS DE REUS / NÚM 173 / 2023

Direcció: *Jaume Garcia Cardoner*
President: *Joan M. Mallafre*
Anguera
Maquetació i impressió: QuatreC, impremta digital D.L. T-66-80PREU 2
L'equip de redacció no es fa responsable de les opinions emeses pels seus col·laboradors, fixos o eventuals. No es mantindrà correspondència amb els seus col·laboradors ni es tornaran les cartes. Les col·laboracions per la seva publicació aniran signades (si bé podran sortir amb pseudònim) i identificades amb el nom i domicili. Podrà reproduir-se qualsevol text, sempre que es mencionin el nom de la revista.

Amb la col·laboració de:

Han col·laborat en aquest número...

Mònika Escuer.- Estrenem redactora a Lo Nunci. És un privilegi anunciar la incorporació de l'escriptora reusenca Mònika Escuer, coneguda pels seus contes màgics i la seva fina i rica poesia. Ara s'endinsarà en el món de les cròniques.

Èric Blanch.- Nova incorporació, també, a Lo Nunci. El president de l'Associació Reusenca de Futbol-Botons -entitat adscrita al Centre d'Amics de Reus des de fa més de 20 anys- serà el relator dels tornejos que disputi l'associació. Fill de periodista esportiu barceloní que va ser un referent a la seva època, és columnista del podcast 'Hablemos de hockey' i escriu al web 'nhlmania.com'. Anirà a barraca.

Biel Ferré.- L'inquiet professor de Llengua Catalana i Literatura és un expert en el rector de Vallfogona, de qui ha protagonitzat una exposició amb alumnes d'institut. Avui es pregunta si el rector només va escriure poesia, un tema que abordà en una conferència al Centre d'Amics de Reus.

Domènec Pascual.- En una altra època, l'article del doctor Domènec Pascual hagués aixecat ampolles. Aborda l'espinos tema de l'esclavisme espanyol, sense oblidar el català. També foren esclavistes els catalans. Hi posa fets i noms. L'article es basa en la conferència molt reeixida que va pronunciar a la nostra entitat.

La sorpresa del passat **3** / El cicle 'Made in Reus' arrenca amb les vivències humanes i empresarials de la històrica firma JUBUS **4-7** / L'aventura de Borges, 'orgullosa d'haver portat el nom de Reus al món' **8-10** / El Centre d'Amics de Reus trasllada a l'alcaldeessa els seus projectes **11** / El Centre d'Amics col·labora en els 70 anys de la Revista Cambriols **12** / Presentació del llibre 'Sabes dónde está', de Lluís Andreu Bertran **13-14** / El reusenca Xavier Saladrigas guanya el Premi de Poesia Martí Queixalós **15-17** / Gran èxit de la Rifa de panellets i confitura **18-19** / El Recital de Nadal arriba puntual a la seva cita **20** / Quan pensar és un exercici de risc **21** / El 'Ja no és ahir i encara no es demà' d'Antoni Nomen **22-23** / 'Flors i racons', Francisco Martínez de la Torre torna a exposar a La Vicaria **23** / Cloenda d'un 2023 molt botonaire **24-25** / La fosca història del passat esclavista espanyol **26-33** / Les cares ocultes del Rector de Vallfogona **34-35**

Editorial

La sorpresa del passat

'Durant 20 anys hem d'impedir que aquest cervell funcioni', és el que va dir el jutge que va condemnar a presó Antonio Gramsci, l'intel·lectual comunista italià. El món de la creativitat no es troba només en el camp de les humanitats. També hi és present a la ciència i en el món de l'empresa. Reus n'és un exemple palpable i cada descoberta que fem sobre el seu passat ens sorprèn més. Hi ha més creadors reusencs dels que ens pensàvem i al cicle 'Made in Reus', que hem inaugurat amb un gran èxit de públic, de la mà imprescindible de l'Ajuntament, ho estem observant.

Deia Henri Heine que Anglaterra era el millor lloc per viure la fi del món perquè les coses passen un segle després. A casa nostra les coses passaven abans, vam ser inventors de la rentadora domèstica, del cava català, vam marcar la pauta a Espanya en màquines relectores com les que feia Jubus i vam crear una refinaria de petroli abans que molts altres s'ho imaginessin. Estava situada on ara hi ha Redessa, a la carretera de Constantí.

Us animem a assistir a aquestes jornades i comprovareu que als catalans no només ens perd l'estètica, com deia Unamuno, sinó la gosadia d'inventar el món, com tants empresaris reusencs han fet. També hem après d'ells la importància que té el treball col·laboratiu, el necessari ajut dels treballadors per crear productes nous i saber-los vendre. Ja ho deia el papa Francesc: 'Ningú se salva sol'.

Jaume Garcia Cardoner
Director de Lo Nunci

El cicle 'Made in Reus' arrenca amb les vivències humanes i empresarials de la històrica firma JUBUS

Foto de família dels participants i organitzadors de la sessió dedicada a JUBUS. Foto: Centre

El Centre d'Amics de Reus encetava el 23 de novembre un cicle dedicat a empreses que han fet ciutat sota el títol 'Made in Reus', i ho feia amb l'empresa de maquinària JUBUS, situada a l'Avinguda de Falset (antiga carretera d'Alcolea), creda per Joan Busquets Crusat.

El cicle compta amb el suport de la Regidoria de Promoció Econòmica, Innovació i Coneixement, que comanda el regidor Josep Baiges, i aborda des d'una visió diferent, més propera i humana, l'experiència d'un seguit d'empreses que han marcat la histò-

El públic va desbordar la sala d'actes. Foto: Centre

"El que va començar com una indústria a nivell local amb el temps es va anar expandint"

Josep Maria Sala i els germans Busquets, escoltant el moderador, Jaume Garcia. Foto: Centre

ria i el present de la ciutat de Reus.

Tant el president del Centre d'Amics de Reus, Joan Maria Mallafrè, com el regidor Josep Baiges subratllaven que "es tracta de posar en valor l'esforç i la valentia d'un seguit d'emprenedors que van deixar petjada no només a Reus sinó en un ampli territori".

delícies del públic que aquest cop van desbordar la sala d'actes amb més de 90 assistents.

La "Ideal Almendrera", la "Perfecta Almendrera" i la "Clasificadora Ideal", amb aquests noms, amb un toc romàntic, va començar l'aventura de Joan Busquets Crusat quan

Reus ha estat des de sempre una ciutat emprenedora i el Centre d'Amics vol posar sobre la taula aquestes experiències. Amb el periodista Jaume Garcia com a moderador es va donar el tret de sortida a les històries i anècdotes que, des de fa gairebé 100 anys, han fet de l'empresa JUBUS un referent estatal en el camp de la maquinària per a productes agrícoles. Els néts del fundador, Josep i Jordi Busquets, i un treballador ara ja jubilat, Josep Maria Sala, van fer les

Màquina recol·lectora desfilant per Madrid. Foto: Arxiu familiar

“Amb el temps es va anar expandint i JUBUS va acabar sent el referent en maquinària agrícola de tot el territori espanyol”

D'esquerra a dreta, Joan Busquets Thomàs, Joan Busquets Crusat, Jordi i Joan Busquets. Foto: Arxiu familiar

allà pel 1924 va decidir posar en marxa l'empresa JUBUS. Aquests tres noms, que ens recorden temps passats, són els de les primeres màquines de trencar ametlles amb les que l'empresari va iniciar la seva odissea en el món dels fruits secs.

Amb la narració d'en Josep i Jordi Busquets, acompanyada del passí de fotografies d'època, vam fer un viatge d'allò més emotiu, esquitxat, això sí, de píndoles de caire industrial; de com el seu avi va comprar la patent de la primera trencadora d'ametlles: la "Ideal Almendrera", fabricada en fusta i de com a partir d'aquell moment començaria a fabricar les seves pròpies màquines de trencar, separar i classificar ametlles. Després vindrien les avellanes, els cereals, el cacau, el cafè, entre d'altres. No hi havia cap producte agrícola que se li resistís.

El que va començar com una indústria a ni-

vell local amb el temps es va anar expandint i JUBUS va acabar sent el referent en maquinària agrícola de tot el territori espanyol. Ben bé es podria fer un símil amb un anunci de quan tots érem més joves: "Ponga un JUBUS en su vida". Però com molt bé ens van explicar en Josep i en Jordi Busquets, el seu avi no es va conformar només amb Espanya sinó que es va atrevir a conquerir altres països d'Europa i del món. Van arribar a tenir representants fins i tot a les antípodes, sí senyor, a Austràlia. Els nets de Joan Busquets Crusat van heretar, a part d'una gran empresa, les ganes del seu avi de continuar descobrint món: tots dos han protagonitzat aventures a Turquia, a Egipte, a Uzbekistán i tants i tants llocs, sempre acompanyats de l'esperit emprenedor del seu avi. I entremig, la segona generació familiar, comandada per Joan

“Per bé que era evident que s'havia de parlar de l'empresa, el col·loqui es va vestir en tot moment d'aspectes de la vida familiar”

Busquets Thomàs.

En Jaume Garcia, com a moderador, va aconseguir en tot moment que la xerrada prengués el caire adient per tenir a tot el públic assistent pendent de tot allò que s'estava explicant. Per bé que era evident que s'havia de parlar de l'empresa, el col·loqui es va vestir en tot moment d'aspectes de la vida familiar, d'emocions, d'humanitat, un entorn farcit d'anècdotes i és aquí, en el món de les anècdotes, on va prendre el protagonisme en Josep Maria Sala, que va treballar ni més ni menys que durant quaranta-nou anys a l'empresa. Va voler recalcar en tot moment "la gran humanitat" de l'empresari i de com sempre "es va preocupar pel benestar dels seus treballadors", que al llarg de la seva història en van arribar a ser fins a mil. 'Sala ens va arrencar a tots un somriure en referir-se a aquella època. Ell hi va començar a treballar l'any 1963, "quan no hi havia carril bici davant la fàbrica, com passa ara", recordava. Aleshores, "Joan Bus-

quets va regalar un bicicleta a cada treballador quan passava a ser fix a l'empresa i tots hi anàvem en bicicleta perquè la fàbrica era als afores de Reus. Ara resulta que tenim carril bici davant la fàbrica i ningú agafa la bicicleta".

Sala també va parlar de com es feien les transaccions econòmiques en temps passats i de com quan es va jubilar va deixar de portar corbata, perquè tot el personal d'administració, on treballava ell, havia d'anar cada dia amb americana i corbata a treballar, i les va acabar per avorrir.

Tot plegat va ser una xerrada encoratjadora pel fet de parlar de persones que no van tenir por de creure en els seus projectes i de tirar endavant empreses que arribarien a tocar el cim de l'èxit i alhora de com abans les empreses cuidaven la relació humana i els seus treballadors tenien nom i cognoms.

Acabat l'acte, els presents van poder brindar amb vi del Priorat: Octubre, blanc i negre, vi del que també en són responsables

els germans Busquets, que actualment dediquen tots els seus esforços a posar en valor la gran qualitat de les vinyes d'aquest territori amb la marca Cingles Blaus, sorgida del Mas de les Moreres, a Cornudella de Montsant, una finca que va adquirir Joan Busquets Crusats per descansar-hi.

Vista aèria de la fàbrica en 1968. Foto: Arxiu familiar

Mònika Escuer

L'aventura de Borges, 'orgullosa d'haver portat el nom de Reus al món'

Antoni Pont i Amenós rebent un record de mans del president del Centre d'Amics de Reus. Foto: Centre

L'aventura de Borges va ser la segona experiència empresarial presentada al cicle Made in Reus, que organitzen conjuntament el Centre d'Amics de Reus i la regidoria de Promoció Econòmica de l'Ajuntament, comandada pel regidor Josep Baiges.

De la mà del periodista Joan Antoni Domènech en la tasca de conductor, el president honorari de la multinacional, Antoni Pont i Amenós, i el directiu Joan Ribé Arbós desgranaren les fites de l'empresa.

Borges forma part de la tradició de presència internacional reusenca, com el Banc de Catalunya, Jubus, ASM, Pinaluba o Masergrup.

Tot començaria quan Antoni Pont i Amenós arribaria a Reus en 1957 per implantar una línia potent d'exportació de fruits secs i olis, un territori gens fàcil per quant a Reus ja hi havia 27 empreses amb llicència d'exportació. El seu pare li va donar dos anys per assegurar el negoci. Se'n va sortir força bé.

"L'empresa, la forma un equip i Borges s'ha fet amb el talent dels seus col·laboradors", afirmava Pont i Amenós. "No hi ha virtut més eminent que fer senzillament allò que cal fer", diria citant l'escriptor José María Pemán.

La tertúlia fou completada amb el passi de vídeos de l'empresa. "Valors, il·lusió,

"Hi ha un moment crucial en la història de l'empresa, que és la nit del 27 de març de 1996"

Joan Ribé, un dels altres ponents de la jornada. Foto: Centre

fer la casa gran, i sobretot honradesa" foren els valors transmesos pel seu pare, relatava Pont en un dels vídeos. "Un dels fets dels que em sento més orgullós és haver creat a Reus el Consell Internacional de la Fruita Seca, situat al Mas Barrufet, a la carretera de Tarragona", afirmaria.

Fou una exposició on no hi faltaren les anècdotes. L'empresa s'havia instal·lat a la Rambla de Miró, on dipositava els bidons d'oli al carrer, de manera que "ens deien que la Rambla s'hauria de dir la Rambla del bidó i no de Miró", comentava Pont.

L'incendi de 1996

"Hi ha un moment crucial en la història

de l'empresa, que és la nit del 27 de març de 1996, quan en el context de la guerra de l'avellana vam patir una desgràcia amb l'incendi. Es va cremar el 40 per cent de les instal·lacions. Fixeu-vos la dimensió de l'incendi: es van carregar 130 camions de deixalla. Fins i tot el president Aznar es va interessar per nosaltres, també el ministre d'Agricultura, Luis Atienza, i el president Pujol. Ens vam plantejar de si traslladar la fàbrica en un altre lloc. Vam rebre 22 propostes per fer-ho i dos presidents de comunitats autònomes ens van trucar", recordava.

Finalment, "la família va creure que teníem un deure amb els col·laboradors: la reacció dels treballadors davant la desgrà-

“Vam haver d'improvisar treballant a altres llocs, com a Castelló, per seguir al servei de la marca”

cia va ser espectacular. Vam haver d'improvisar treballant a altres llocs, com a Castelló, per seguir al servei de la marca”, relatava Pont. La fàbrica es reconstruiria a contrarrelotge i seria l'aleshores príncep d'Espanya Felipe el que la inauguraria.

Les tres claus

Què necessita i diferencia una empresa?, es preguntava Pont: “L'equip humà, que sigui el millor”, però també “el treball i el temps”.

Els valors de Borges s'han anat transmetent de generació en generació, també entre els empleats, destacava al seu torn Joan Ribé, que en la seva intervenció aprofundí en les dades econòmiques del grup empresarial.

Vendes per valor de 771 milions d'euros

Aquestes indiquen que les vendes han estat el darrer any de 771 milions d'euros, amb un total de 328.000 tones venudes.

El moderador, Joan Antoni Domènech, durant la conferència. Foto: Centre

El grup compta amb 1.093 treballadors. Els productes venuts a Espanya suposen el 34% del total, seguit de França, Estats Units, Brasil, Alemanya o Rússia. Es tracta de compradors comercials, no industrials, que adquireixen els productes de Reus, Tàrraga i altres indrets que són de Borges. L'oli d'oliva és el producte més venut, seguit dels olis de llavors i en tercer lloc, els fruits secs.

“Hem transmès 1.150 milions d'impactes des de Reus”, deia Ribé, gestionant 2.500 hectàrees de terres i disposant de fàbriques en cinc països. Els seus productes són presents en més de 100 països del món.

“Ens sentim molt satisfets quan ens diuen que al Nepal, a la cova de Betlem, a Xile o a Islàndia han vist productes nostres”, destacava al seu torn Antoni Pont.

Dieta mediterrània, productes naturals, fruits secs, olis i de Reus al món. Així s'expressaria Pont en la seva intervenció final: “Ens sentim molt vinculats a Reus per motius històrics, tècnics i afectius. Estem orgullosos d'haver divulgat el nom de Reus al món”, conclouia enmig d'una ovació del públic.

Redacció

El Centre d'Amics de Reus trasllada a l'alcaldesa els seus projectes

L'alcaldesa de Reus, Sandra Guaita, i el regidor de Cultura de l'Ajuntament, Daniel Recasens, van rebre el 16 de novembre una delegació de la junta directiva del Centre d'Amics de Reus encapçalada pel seu president, Joan Maria Mallafrè i formada també pel vicepresident primer, Xavier Guarque; el vicepresident tercer i director de Lo Nunci, Jaume Garcia, i el membre de la junta Francesc Ramos.

D'aquesta manera es verificava la primera trobada institucional amb la nova alcaldessa i s'avançava en els temes d'interès del Centre, com són les ajudes de l'Ajuntament de Reus a l'entitat i la celebració enguany i l'any vinent del 150è aniversari de la mort del pintor Marià Fortuny, del que el Centre és dipositari de la casa natal, La Boella.

El Centre crea la Comissió del 150è

Foto: L'alcaldesa, Sandra Guaita, i el regidor de Cultura, Daniel Recasens, durant la reunió amb els membres de la junta directiva del Centre d'Amics de Reus. Foto: Centre

aniversari de la mort de Marià Fortuny

En aquest sentit, s'informà a l'alcaldesa que el Centre ha creat la Comissió del 150è aniversari, formada per Jaume Cervera, Francesc Bastos, Pere Busquets i Jaume Garcia, que està elaborant un ampli ventall d'activitats i que per a desenvolupar-les es vol donar protagonisme a les entitats i escoles de la ciutat. La mort de Fortuny es va produir un 21 de novembre, per la qual cosa els actes començaran avançat l'any i continuaran en 2025.

L'alcaldesa va recollir les propostes i va expressar la voluntat de treballar amb el Centre d'Amics de Reus. Posteriorment a aquest encontre, s'han celebrat reunions amb el regidor de Cultura per començar a treballar en les activitats d'un aniversari tan significatiu per al Centre i per a la ciutat de Reus.

Setmanes després de la reunió, el mes de desembre, la Generalitat de Catalunya declarava 2024 com a Any Marià Fortuny.

Redacció

El Centre d'Amics col·labora en els 70 anys de la Revista Cambrils

Reus sempre s'acosta a Cambrils i el 6 d'octubre era Cambrils qui retornava visita a la capital de la comarca. La Revista Cambrils celebrava els seus 70 anys a l'Espai Llotja, agermanant-se també amb Ràdio Reus, l'emissora en què l'ànima de la publicació durant 40 anys, Josep Salceda, hi col·laborà durant 25 anys amb un espai setmanal de cròniques cambrilenques.

Foto: D'esquerra a dreta, Salvador M Forès, Francina Baldrís, Joan Ciurana i Enric Tricaz. Foto: Centre

El Centre d'Amics de Reus col·laborà en l'acte organitzat per la revista i la Cambra de Comerç de Reus, protagonitzant a més un moment emotiu amb la intervenció dels excompanys de Salceda a Ràdio Reus: Salvador Maria Forès, Enric Tricaz, Francina Baldrís i Joan Ciurana -alguns d'ells, actuals membres del Grup de Declamació del Centre d'Amics de Reus; en el cas de Ciurana, secretari de la mateixa, i en el cas de Tricaz, destacat soci promotor d'iniciatives culturals-, que recordaren la seva figura mentre llegien cròniques que Salceda emetia a Ràdio Reus i detallaven divertides anècdotes viscudes amb ell a l'emissora. Membres de la junta directiva del Centre d'Amics també assistiren a l'acte en representació de l'entitat, refermant de nou el lligam entre la Cambra de Comerç i la nostra entitat.

Referent absolut de la infomació cambrilenca ("L'home que més en sabia, de Cambrils", com el definí Xavier Bas), Josep Salceda havia estat director de la Revista Cambrils durant una llarga etapa, en què la salvà diversos cops de la seva desaparició, una revista nascuda des del col·legi La Salle que arrencava amb 20 pàgines i que en el seu darrer número, dedicat a l'aniversari, en

sumava 92, amb una làmina obra del prestigiós artista cambrilenc David Callau com a regal per als lectors.

Fou un altre periodista (i també tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Reus), Josep Baiges, qui presentava l'acte recordant la vella amistat entre el seu pare, el conegut dibuixant Josep Baiges, i el periodista cambrilenc. També intervingueren el president de la Cambra de Reus, Jordi Just, la representant de la Cambra de Comerç a Cambrils, Berta Cabré, així com l'alcalde de Reus, Sandra Guaita, i l'alcalde de Cambrils, Alfredo Clúa. El president de l'Associació Cultural Revista Cambrils, Josep Capella, feu, al seu torn, un ampli repàs de la trajectòria de Salceda.

L'Espai Llotja fou envaït per representants de la vida associativa i política cambrilenca i no faltaren tres exalcaldes: Josep Maria Panicello, Camí Mendoza i Oliver Klein. Per part de la revista hi assistiren també els seu director, Lluís Rovira, i la redactora Cristina Sierra.

Jaume Garcia Cardoner

Presentació del llibre 'Sabes dónde está', de Lluís Andreu Bertran

Una imatge de l'autor, Lluís Andreu Bertran. Foto: Cedida

El passat 10 de novembre, la sala d'actes del Centre d'amics de Reus, plena de gom a gom, va acollir la presentació de la novel·la "Sabes donde está" que, com molt bé ens va aclarir el seu autor, Lluís Andreu Bertran, el títol no és una pregunta sinó una afirmació.

El tret de sortida de l'acte el va donar una peça de jazz standard, "Desafinado", interpretada en directe per un pianista i un saxofonista. La música de jazz anava que ni pintada per introduir la que alguns experts han qualificat de novel·la negra.

Acompanyaven a l'autor l'editor, Manuel Rivera (VARIA editio) i el poeta Juan Pérez-Carrillo, vells coneguts i amics de Lluís Andreu Bertran. Ambdós van elogiar la

qualitat d'aquesta tercera publicació, estretament relacionada amb les dues anteriors novel·les, tot i que com va exposar l'escriptor, no és necessari llegir-les per ordre cronològic de publicació.

El poeta Juan Pérez-Carrillo va comentar haver-se sentit sorprès durant la lectura de la novel·la en descobrir una faceta que no coneixia de l'autor, l'habilitat per plantejar escenes eròtiques que a més, segons el poeta, resolvia amb elegància. Van posar èmfasi en com el lector havia d'enfrontar-se a la lectura de l'obra, com molt bé expressa l'autor a la contracoberta, implicant-se amb els personatges i les situacions límit a què els porta Lluís Andreu Bertran. El lector haurà de ser capaç d'entendre com pensen els personatges i

“El lector haurà de ser capaç d’entendre com pensen els personatges i per què actuen com ho fan”

per què actuen com ho fan i arribat el moment «exigirà del lector tota la seva capacitat de deducció, per poder esbrinar tot allò que la novel·la intenta desenvolupar i donar a entendre».

Finalment l'autor, Lluís Andreu Bertran, nascut a Vilanova i la Geltrú l'any 1955, llicenciat en Psicologia, diplomad en Psicologia i Empresa i màster en Psicologia Social, i gran coneixedor de la psicoanàlisi, es va sincerar davant el públic assistent en confessar que en aquesta novel·la havia treballat exhaustivament en donar vida als personatges més que no pas crear un argument. Ell mateix afirmava que si hagués tingut un dibuixant al costat mentre els anava pensant, li hagués pogut donar tot tipus de detalls per dibuixar-los exactament com ell els havia imaginat. En el seu pensament els veia tan reals que, entre riures, va comentar que de vegades li semblava veure'ls passejant per casa seva.

Una altra curiositat que ens va descobrir l'autor va ser que a ell li agradava escriure els capítols curts, així la seva obra es podia anar llegint a petits glops, assaborint sense pressa tota una trama policíaca, d'intriga i suspens que alguns entesos

han qualificat de novel·la negra. Així, en les poc més de dues-centes cinquanta pàgines, ens trobarem amb trenta-vuit capítols que podrem anar desgranant de mica en mica fins a arribar-nos a sentir part de la història.

Va ser també la música la que va posar punt i final a la presentació, interpretada al piano i xel.lo. Certs personatges de la novel·la tenen un fort vincle amb Wagner, però el xel.lo no és l'instrument més indicat per interpretar la seva obra, d'aquí la tria d'una peça de Txaiovski, 'Valse Sentimental'.

Crec que tothom va abandonar la sala amb ganes d'arribar a casa i començar la lectura de “Sabes donde está”, això sí, després de brindar i conversar amb l'autor durant el refrigeri que es va oferir a la cafeteria del Centre d'amics de Reus, La Mulasseta.

Per quan la pel·lícula?

Mònika Escuer

centre
d'AMICS
de REUS

fes-te soci
caminem cap un futur nou

El reusenc Xavier Saladrigas guanya el Premi de Poesia Martí Queixalós

Un dels actes més esperats al Centre d'Amics de Reus és el lliurament del Premi de Poesia Francesc Martí Queixalós, certamen de poesia catalana que se celebra cada any des d'en fa vint per honorar la memòria del directiu de l'entitat i poeta que dona nom al premi. I així va ser com el dia 1 de desembre la sala d'actes es va omplir de poesia per a lliurar el guardó d'enguany, així com un premi en metàl·lic de 600 €, al poeta reusenc Xavier Saladrigas per la seva obra 'Apàtrida'.

El jurat va estar presidit per Maria Dolors Vallverdú i Torrents, escriptora, Mantenedora i Vicepresidenta de l'Acadèmia dels Jocs Florals del Rosselló i Mestre en Gai Saber; Robert Miralles i Gutiérrez, professor de català de la JAEC i referent en l'ensenyament del català a les nostres co-

marques, que actuava com a secretari, i Francesc Roig i Queralt, president de Càrites Catalunya, escriptor i catedràtic de llengua i literatura catalanes, com a vocal.

Després d'una primera intervenció per part del president de l'entitat, Joan Maria Mallafrè, van ser els membres del jurat els que hi van dir la seva a propòsit de l'auto, elogiant la gran qualitat de la seva poesia, que tot just havent rebut de mans del jurat el diploma que l'acreditava com a guanyador i un xec per valor de 600 €, ens va delectar amb la lectura d'alguns dels seus poemes, no sense abans agrair l'haver estat escollit com a guanyador: «Significa molt per a mi rebre aquest premi i estic molt agraït al jurat del Centre d'Amics de Reus per haver escollit els meus poemes en aquesta vintena edició».

El guanyador, recollint el premi. Foto: Centre

Premi de poesia Martí Queixalós

“Vam poder gaudir de la presentació del llibre ‘Obra poètica’, de l’escriptora i presidenta del jurat Maria Dolors Vallverdú i Torrents”

Llibre de poemes de Dolors Vallverdú

Dolors Vallverdú presentà ‘Obra poètica. 1959-2022’

ca’, de l’escriptora i presidenta del jurat

Però aquest 2023 al Centre d’Amics de Reus no tan sols s’hi lliurava un premi de poesia, sinó que hi vam assistir també vam poder gaudir de la presentació del llibre ‘Obra poètica’,

Maria Dolors Vallverdú i Torrents.

L’autora es va mostrar molt emocionada per ser, precisament, el Centre d’Amics de Reus i amb ocasió del lliurament del premi de poesia, que el seu llibre fos presentat al públic. «Estic contenta de ser avui aquí i per un doble motiu, per tenir l’honor de lliurar el Premi de Poesia Francesc Martí Queixalós i també per poder oferir els meus poemes a tothom que els vulgui llegir». El llibre conté un recull dels seus poemes que va des de l’any 1959 fins el 2022. Tarda, doncs, plena de poesia que, bé en paper, bé omplint-nos el cor i la ment, tothom vam poder prendre cap a casa.

Mònika Escuer

Premi de poesia Martí Queixalós

Tot seguit publicuem l’obra guanyadora del premi de poesia Francesc Martí Queixalós

Ara, així i tot, jo vull i em deixo fofs els meus dies per anar-me’n a casa i el dia veure en qué torni.

L’odissea, Cant V, Horo

I
Siguem humils amb la nostra poquesa davant d’aquesta bellesa perenne de l’intens verd dels camps i les muntanyes mudes enllà que romanen enseses. Els paisatges bells també s’incendien amb l’aspror tosca de mirades nímies. Només sentint la solitud de l’arbre, sota els peus, l’aigua, i el bat del llampec, podràs trobar els mots que enartin la terra, que eterns i immòbils romanguin. Que s’alcin.

II
No sé el llenguatge dels homes de la terra, de l’aixada, ni tampoc el de la mar, de la xarxa i del salobre; ignoro el cant de l’alosa i el parlar calmat i tendre de l’avi que et fa comprendre. Sol he d’infantar camins tramuntant serres de nit enmig de pluges adverses.

III
Quan a l’ermita dobleguis, ventada, l’encimbellada banya dels xiprers, tot sacsejant l’espessor de les branques a la pineda fitant la cinglera,

Premi de poesia Martí Queixalós

vincla’m amb mi, també, que ara em veig roca, casa isolada sense moviment. que sols deixo per planar allà on sigui lluny de tothom, al teu jaç, que m’elevis. No tindrem pàtria ni llar ni amor: serem un vent que a rauxes es transforma.

IV

Impertinent, la ventada esfullava amb espetecs violents un dietari llegint les pàgines afanyosament com qui té por del secret que despulla. Què en farà, de paraules i silencis que s’han brodat adoloridament? Les portarà a un melancòlic abisme? Al soplug ombriu d’una alta roureda? A un casc antic d’inquietants carrers? Proclamarà alguna cosa que estima?

V

Vertiginós va devastant-se l’etern atardorar del dia que temps ha solia allargar-se entre mirades clandestines. Com la cremor de l’abraçada com la flonjor de la besada s’escola trist sota els fanals sembla passeig en llanguiment. No et pesi. Amb capvespres lents mai no hi hauria somnis llargs.

VI

Un desert amb les finestres obertes crida a confinar veu, cos, peus i mans. abans de la fúria de l’embat d’huracans i de la fam de les hienes. De les hienes cobdicioses d’ossos i els huracans que de tot en fan trossos. S’incrementa la intempèrie buida, roda el cap, no hi ha cosa que es mantingui, fugen les cartes, l’honor, el declivi en desordenada esbandida. Cuita!

VII

Es la pàtria de sempre: l’ombra de les migdiades,

el descans de la desfeta. l’ossada de les balandres, l’escriptori i el paper, el gust del bes matiner. Des del primer brot a l’alba fins al crepit del foc, és la terra sense lloc que alleuja l’angoixa: l’arbre.

VIII

Com la pedra esmicolada rodolant per la tartera o com d’una àliga artera la perduda ploma a l’aire; com la pols seca que empaita el vent pel camí indefens o el greu voltejar de pétals que orfes d’epitafi moren. Quan la vida no s’endola tampoc no es mereix ofrenes.

IX

A les privilegiades altures, desafiant la gravetat i el vent, les fileres de vermellores teules a l’antic joc d’arrencar cebes juguen. Ni el socarrim del dia ni la pluja ni els gats nocturns ni els intempestius lladres ni les herbes que de les esclertes s’alcen són prou perill per la ferma estructura. Serà el temps qui desballesti la trama rere la primera teula, com l’arbre.

X

No em consola pas que Ulisses sabés que tornava a la seva terra -i ho sabia i ho comprenia- en eternes lluites i maltempades. Que he salpat sense saber d’on ni on he de tornar, si tinc argument, si la tinta s’esborra a cada passa ni si l’amor podrà salvar-me d’aquest erràtic cercle que acabarà sense arribar a tancar-se.

Gran èxit de la Rifa de panellets i confitura

Una gernació es va aplegar a la sala La Vicaria per participar en el sorteig. Foto: Centre

Un gran èxit de públic acompanyà una de les tradicions més pròpies del Centre d'Amics de Reus i de la ciutat per extensió. Nombrosos socis i amics es van acostar a la sala La Vicaria per sumar-se al ritual de la rifa de panellets i confitura que un any més organitzava l'entitat l'1 de novembre.

Disposats en una taula hi havia els premis de la rifa,

safates i safates de panellets i confitura i un ampli assortit de begudes, que anaven des del moscatell, el vermut, el licor d'arròs o el whisky, entre molts d'altres. Propostes per a tots els paladars i un sorteig continuat matí i tarda sota el clàssic crit de 'Va bola!', que s'entona quan aquesta comença a rodar pel bombo i hi ha temps per demanar un número.

Un altre moment de la celebració de la rifa. Foto: Centre

"Passen els anys i des del Centre d'Amics de Reus mantenim una tradició molt reusenca"

Durant hores, sortien boles numerades de l'1 al 20, que saltaven del bombo, mentre a l'entrada de La Vicaria hi havia situat l'altaveu que anunciava als vianants la celebració del sorteig.

"Passen els anys i des del Centre d'Amics de Reus mantenim una tradició molt reusenca que no volem que es perdi, que ens enllaça amb el nostre passat i alhora crea comunitat entre els

La taula on es cantaven els números amb la famosa frase: 'Va bola!'. Foto: Centre

Canal Reus es va interessar pel sorteig. Foto: Centre

socis, amics i ciutadans que s'acosten en un dia tan assenyalat i, com no, tan emocionant. Perquè jugar en un sorteig -i aquest és potser el que ofereix les apostes més barates dels que existeixen- té el seu punt d'emoció", deia al president del Centre, Joan Maria Mallafrè.

El Recital de Nadal arriba puntual a la seva cita

Els tres rapsodes, Narcís Martí, Francina Baldrís i Salvador M. Forès, durant la seva actuació. Foto: Centre

Un any més, el Grup de Lectura i Declamació del Centre d'Amics de Reus afrontava una activitat ja tradicional a la nostra entitat: la celebració del Recital de Nadal. Tenia lloc el 21 de desembre a la sala d'actes i comptà amb l'actuació dels rapsodes Francina Baldrís -que s'encarregà de la seva direcció-, Salvador M. Forès i Narcís Martí.

De fons, la vetllada literària va ser amenitzada pel passi de fotografies.

La primera part consistí en la lectura de poemes de Josep Nadal i Canals, amb comentaris de Lluís Antoni Sobrero i Ferran, i la segona, la lectura de la narració de l'Eulàlia Armengol 'Un Nadal sense família'.

La primera part del recital va incloure la lectura dels poemes 'Presagi de la llum',

'El Nadal veritable', 'Per desfer el tòpic del Nadal', 'Torna Nadal', 'Torna'ns Nadal, la força dels teus cants', 'Tot contemplant el pessebre', 'Nadal és únicament pau', 'Ai, aire d'aquesta nit' i 'Com viure l'esperança certa'.

La segona part consistí en la lectura d'un dels relats d'una autora ja coneguda al Centre d'Amics de Reus

i de la que en aquest número de Lo Nunci fem crònica de la presentació del seu darrer llibre, 'Ara em prendria una orxata'. Anteriorment, al Centre també s'havia presentat l'obra 'La insuportable absència del bròquil'.

Redacció

Imatge del públic que respongué a la cita. Foto: Centre

Quan pensar és un exercici de risc

El Centre d'Amics protagonitza la presentació del llibre de relats d'Eulàlia Armengol

El Centre d'Amics de Reus va ser l'escenari el 19 d'octubre de la presentació pública del segon llibre de la vilassarenca Eulàlia Armengol, 'Ara em prendria una orxata', editat per Trípede.

La presentació anà a càrrec de Francina Baldrís, que ho plantejà en format entrevista. L'Eulàlia Armengol va començar a escriure als vuit anys, concretament un dietari, que acabaria cremant "perquè les coses importants s'han de quedar al cap".

Armengol, de sempre, havia escrit fins que al final es va decidir a publicar el volum, que és una suma de relats. És el seu segon llibre, dèiem; el primer "va ser molt irònic, divertit, un volum de relats curts, molt difícil d'elaborar perquè en poques paraules s'ha d'explicar una història i fer-la arribar a tothom. I ella és una mestra a fer-ho", resumia Baldrís.

La presentadora constata el pas de la pandèmia en els relats, un transfons d'amargor, de tristesa, de vivències que li han enriquit la manera d'escriure. La pandèmia ens regalava escenes com esperar l'hora de treure la brossa per parlar amb la gent. Aquesta actitud és el que s'aboca en el primer relat. Però també n'hi ha un altre, titulat 'Instints naturals', on la història acaba en tragèdia, que posteriorment derivaria en un benefici per altra gent: "Mentre la gent moria com a mosques a causa de la pandèmia, plens

d'angoixa -relatava Baldrís-, altres assolien beneficis astronòmics venent mascaretes o productes farmacèutics".

"Totes les llàgrimes emmagatzemades durant anys et surten en una escena que vius un dia", recollia la presentadora. Armengol introdueix també al seu llibre les envejetes: "L'Eulàlia s'ha endinsat dins l'ànima i els sentiments humans, vist des d'un òptica molt femenina, amb una gran comprensió per la tasca de les dones". També apareix una mirada sorneguera vers els animals o relats d'humor, com 'Unitats perilloses'.

La presentació anà intercalada amb l'actuació del Grup de Lectura i Declamació del Centre d'Amics de Reus, que feu lectura d'alguns dels contes de l'autora. Armengol resumia les lectures del grup, relatant el seu context i rerefons, com ara la història d'una venjança freda en un dels relats, conflictes de parella resolts amb ironia o bé un altre relat que convida a pensar per sí mateix. "Pensar és un exercici de risc", conclouia.

Jaume Garcia Cardoner

Eulàlia Armengol, al centre de la imatge, envoltada dels declamadors del Centre d'Amics de Reus. Foto: Centre

El 'Ja no és ahir i encara no es demà' d'Antoni Nomen

Un moment de la presentació i lectura de poemes del llibre. Foto: Centre

Envoltat de bons amics, l'Antoni Nomen (Reus, 1953) llicenciat en física, professor de secundària i amb una dedicació intermitent a la pràctica de la literatura, ens va presentar el seu llibre de poemes 'Ja no és ahir i encara no és demà', Premi Ventura Gassol al 43è Concurs Literari de la Selva del Camp.

El títol, que com el propi autor ens explica en el seu comentari al final del llibre, neix a partir d'una cita de Gramsci, filòsof marxista i un dels teòrics de la política més importants del segle passat, fundador del Partit Comunista Italià, a propòsit de l'interregne entre una concepció vella del món i una de nova, ja ens fa pensar en com d'efímer és el present.

Versos molt profunds que ens fan viatjar lluny en el temps, a un temps passat; un temps que ben bé podria ser el nostre present, perquè, què és el present? On queda? On se'n va? Existim entre el temps que ja ha marxat i el que està per venir, és a dir,

en el no res. Versos expressats fins en set llengües diferents. Versos que ens són xiuxiuejats a l'orella per veus antigues com la d'Euclides. El llibre es divideix en dues parts: "Ja no és avui", la primera, que ens parla d'episodis relatius a la vida civil, la revolució de les matemà-

tiques, la lingüística i la física, així com de la figura de l'artista incomprès. Pel que fa a l'època, l'autor situa aquesta primera part anant del segle XIX cap al XX. I tenim una segona part: "Encara no és demà", centrada entre els anys 1930 i 1941, moment d'un fort ascens del feixisme al món.

Però el dia 12 de desembre, a la sala d'actes del Centre d'Amics de Reus, qui ens van xiuxiuejar a l'orella els versos d'Antoni Nomen van ser les càlides veus de la Francina Baldrís i la Dolors Quintana. La presentació va anar a càrrec de Ferran Garcia, també professor i bon amic de l'autor i qui ens en va transmetre el pensament poètic. Des del primer moment va saber copsar la idea de la incomunicació interior de la que l'autor ens fa partícips i de com vestim els desastres d'una arquitectura acolorida i agradable als nostres ulls per poder ser capaços de continuar endavant amb tota una estructura de convencions socials que trontolla, com va trontollar Notu. En defi-

"En definitiva, catorze poemes que ens faran reflexionar sobre la nostra pròpia existència"

Imatge del públic assistent a l'acte. Foto: Centre

nitiva, catorze poemes que ens faran reflexionar sobre la nostra pròpia existència i si realment sabem, com a societat, cap a on

ens dirigim i si allà cap a on anem és realment cap a on volem anar.

"Ja no és ahir i encara no es demà", amb aquest títol l'autor també s'atreveix a parafrasejar el vers de Quevedo "Ya no es ayer, mañana no ha llegado", tant en la versió del nostre contemporani Antoni Nomen com en la del poeta espanyol del segle XVI. Els lectors i lectores tenim molt sobre el que reflexionar.

Mònika Escuer

'Flors i racons', Francisco Martínez de la Torre torna a exposar a La Vicaria

Francisco Martínez de la Torre -que firma com a Marfox- ha tornat a presentar obra pictòrica a la sala La Vicaria del Centre d'Amics de Reus. Fou entre el 22 de setembre i el 6 d'octubre passats.

La mostra, batejada com a 'Flors i racons', oferí 31 obres amb predomini de conjunts de flors i de paisatges, tot i que el pintor canari, molt vinculat al Centre d'Amics, presentava també dos retrats, un de Batista Gallart de jove i un altre d'una néta seva, la Maria. Altres obres eren formades per paisatges d'aiguamolls i maresmes, com els que formen els rius Gaià i Ebre.

Era el quart cop que gaudíem del seu pinzell. Es tracta d'un autor que acostuma a visitar-nos cada dos anys, sempre amb obra nova. "Vaig iniciar-me en la pintura

quan m'arribà la jubilació", deia a Lo Nunci. "No havia pintat abans, però aquest art sempre m'havia atret", confessava.

Redacció

Francisco Martínez de la Torre, en un moment de la inauguració de l'exposició. Foto: Centre

Cloenda d'un 2023 molt botonaire

Foto de família de part dels participants a l'Open Reus. Foto: ARFB

El 2023 ha resultat ser un gran any d'activitat a l'Associació Reusenca de Futbol Botons (ARFB), entitat adscrita al Centre d'Amics de Reus. Més enllà de les competicions clàssiques (la Lliga i la Copa), s'ha aconseguit organitzar moltes competicions tal i com s'ha vist en resums anteriors. Després d'un tercer trimestre ple de torneigs del circuit català celebrats arreu del territori, els últims tres mesos de l'any no van ser menys i amb el mateix ritme competitiu que els mesos anteriors, tanquen l'any 2023 amb cinc diades botonaire esplèndides.

A l'octubre, més enllà de les jornades de Lliga dels dilluns, l'ARFB va desplaçar-se fins a Santa Maria de Palautordera per representar Reus al tercer torneig del rànquing català de la temporada 2023/24: l'Aplec del Remei. El torneig se l'enduria Carles García (Spartakus) a la final derrotant 3 a 2 l'Adrià Garriga (Qalaiàia). Dels reusencs, Narcís Just va ser-ne el que més lluny va arribar, caient a 4ts de final. Cè-

sar Parisi, Josep Grau i Èric Blanch es van classificar per a 8ens de final. Mencionar el bon torneig de Xavier Mestre, perdent la final de Consolació contra el Previ Yokasta per 3 a 1. Arnau Amorós i l'Artur Martí van completar l'expedició reusenca. Destacar que l'Àlex Blanch, la jove promesa de l'ARFB, va aixecar la copa de campió del Torneig Infantil guanyant 2 a 0 a la final.

Torneig de la Castanyada

El 3 de novembre es disputava el Torneig de la Castanyada. Èric Blanch (Torelló) es va endur la copa derrotant 2 a 1 Arnau Amorós (Reus Deportiu) a la final. Cèsar Parisi (Barcelona) i Joan Canela (Ajax) van ser-ne els semifinalistes.

El dia 11 arribaria una de les grans jornades ja que es recuperaria una tradició que feia anys que s'havia perdut a Reus, organitzar un torneig obert de rànquing català a la seu reusenca. Aprofitant l'auditori, cedit pel Centre d'Amics de Reus, es va

El torneig, exitós tant per l'ambient com per l'espectacle al terreny de joc, va fer feliços als representants de l'AFBO

poder muntar un total de 16 camps per donar cabuda als 32 participants de l'OPEN. Un goig retrobar-se amb botonaire d'Osona, d'Horta, de Palautordera, Barcelona i amb la participació del Manolo Ricart (MaxPlas), amic valencià que es va desplaçar fins a Reus per gaudir d'una de les millors jornades botonaire de l'any.

El torneig, exitós tant per l'ambient com per l'espectacle al terreny de joc, va fer feliços als representants de l'AFBO d'Osona, ja que el torneig se'l va endur l'Adrià Garriga (Qalaiàia) després de guanyar 4 a 2 el Manolo Ricart (MaxPlas) i en Pep Calm (Samba Sak) es va endur la Consolació venent a la final Jaume Garcia (Göteborg), que va ser el representant reusenc que va aconseguir endur-se un trofeu a casa, el de sotscampió. Pel que fa a la resta de jugadors de l'ARFB, Arnau Amorós, Èric Blanch, Joan Maria Mallafrè, Xavier Mestre, Cèsar Parisi i Joan Sotoca van arribar fins a 8ens de final. Van participar-hi també l'Àlex Blanch, Josep Maria Ciurana, Josep Grau, Narcís Just, Artur Martí, Pau Rodríguez i Wenceslao Ruíz.

I per tancar l'any, com no podia ser d'una altra manera, el desembre ens va brindar dos torneigs de Nadal. L'organitzat per l'ARFB i el que va tenir lloc a Barcelona, a la seu de l'ACFB, per celebrar el 30è aniversari dels de Bigai.

Al torneig local disputat el

dia 15, Cèsar Parisi (Barcelona) es va imposar a Joan Maria Mallafrè (Quatons) als penals. S'enfrontaven dos dels jugadors més llorejats de la història dels botons a Reus. Xavier Mestre (Borussia Dortmund) i Èric Blanch (Torelló) van caure a semifinals, donant pas a un duel històric, rematat després conjuntament a la Mulasseta amb el tradicional sopar de Nadal.

I com a cloenda botonaire de l'any, l'endemà, el dia 16, la competició disputada a l'ACFB va veure com l'Arnau Amorós (Reus Dept.) i Èric Blanch (Torelló) arribaven fins a 8ens de final. Van participar-hi també Àlex Blanch, Josep Grau, Xavier Mestre, Artur Martí i Cèsar Parisi. Jero Sánchez (Real Madrid) va aconseguir el seu primer gran títol venent 2 a 1 al Carlos Camacho (Estrella Verde).

Èric Blanch

Cèsar Parisi i Joan Maria Mallafrè, disputant la final del Torneig de Nadal. Foto: ARFB

La fosca història del passat esclavista espanyol

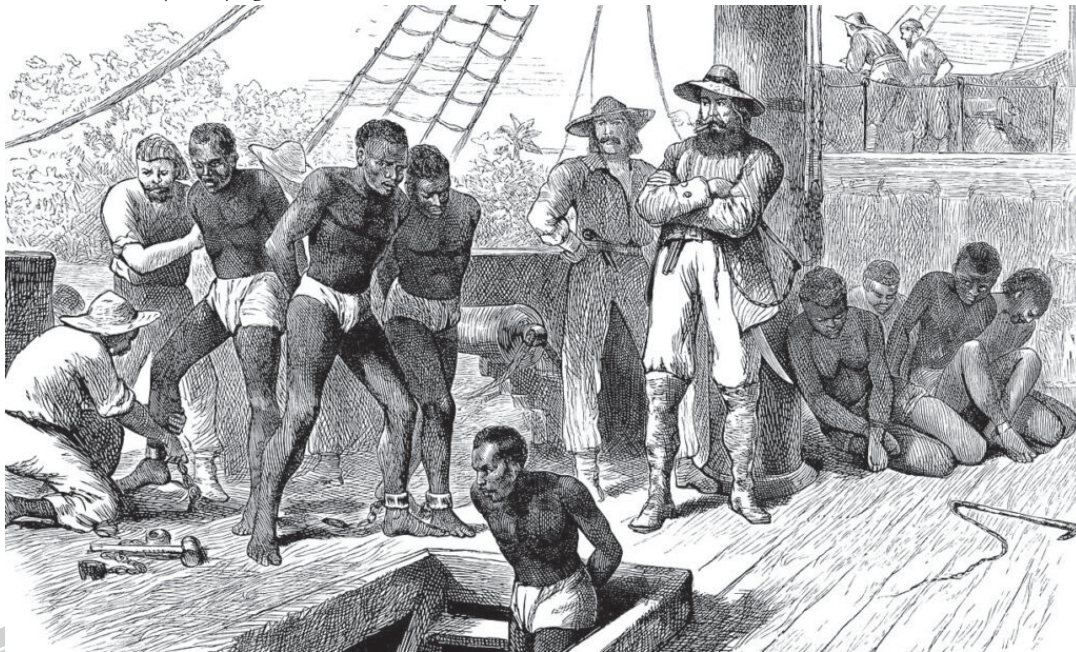
La història esclavista amb responsabilitat espanyola és molt desconeguda i totalment ocultada als llibres d'història.

La tracta d'esclaus com a comerç inicialment legal i després il·legal va tenir una durada de poc més de 400 anys, durant els quals es van vendre més de 15 milions d'homes, dones i nens. Als territoris espanyols d'ultramar hi van arribar 2,5 milions d'esclaus procedents d'Àfrica i la majoria traslladats per vaixells espanyols. Espanya va ser l'última gran potència esclavista i la va mantenir impunement fins sis dècades després de la seva abolicció internacional. L'objectiu és aixecar el vel d'una realitat històrica i d'un passat que s'ha silenciats sistemàticament i continuadament als llibres

de la nostra història més recent.

La cosa comença el 22 de gener de 1510 quan el rei Ferran II el Catòlic signa un decret sense precedents en la història d'Espanya, autoritzant el trasllat de 50 esclaus africans per treballar a les mines d'or de la recent conquerida illa de La Española (illa que avui dia acull a dos estats sobirans: Haití i la República Dominicana) per substituir la població indígena delmada per una epidèmia de verola. Però la realitat era una mica diferent, ja que, a banda de les malalties que podien haver portat, era que tenien als indígenes esclavitzats, per la qual cosa la població va disminuir ràpidament. És la pròpia església catòlica la que empeny a la Corona a substituir indígenes per afri-

Els esclaus comprats pugen a bord. Dibuix: Joseph Swain, 1835.

“Els negres són inferiors, no son humans del tot, estan deixats de la mà de Déu, són dropos, no son persones...”

cans. Tanmateix, en 1537 fray Bartolomé de las Casas va instigar la Corona la promulgació de la “Nueva Ley” al 1542 prohibint l’esclavització dels indígenes (*i així poder-los evangelitzar...*) i que fossin substituïts per africans negres portats des d’Àfrica com a esclaus.

“Els negres són inferiors, no son humans del tot, estan deixats de la mà de Déu, són dropos, no son persones....”. És tot el que es deia dels negres.

En aquest context es va començar a desenvolupar un comerç esclavista de grans dimensions. Els esclaus eren capturats a l’interior d’Àfrica i portats a la costa, on eren embarcats.

Existia el que es denominava el **Comerç Triangular**. Era simplement una ruta marítima triangular que va establir Europa entre les seves colònies a Amèrica i Àfrica entre els segles XVI i XVIII. A Espanya, l’únic port autoritzat per aquestes expedicions era el fluvial de Sevilla.

Es tractava d’un viatge que es dividia en tres etapes (d’aquí el nom de “comerç triangular”). En primer lloc els vaixells es carregaven amb productes europeus de tot tipus i es traslladaven a les colònies africanes. Allí es bescanviaven per esclaus negres, que eren traslladats a les colònies d’Amèrica. Els africans eren considerats com a mercaderia simple.

Allí eren venuts/bescanviats per productes americans i tornaven carregats amb aquestes mercaderies a Espanya. Negoci rodó. En cadascuna de les tres fases i ha un gran benefici. El períple complet durava entre 15 i 18 mesos.

Àrea del tràfic d’esclaus. Les colònies de

l’Àfrica occidental eren les zones més importants com a centres de captura i els països que hi participaven eren Espanya, Portugal, França i el Regne Unit.

Els africans eren capturats als seus propis poblats i traslladats a la costa. Aquesta tasca la feien els caps i dirigents de diverses tribus africanes, responsables de la captura des de l’interior i del transport cap a la costa (feien el “comerç Interior”), i així dominaven el comerç i exigien elevats impostos per la compra i exportació dels esclaus.

Els europeus poques vegades s’aventuraven a l’interior d’Àfrica en busca d’esclaus.

Quan els traficants europeus arribaven a les costes africanes, bescanviaven les seves mercaderies per esclaus. Un cop fets tots els “tràmits”, els europeus els embarcaven i se’ls enduien cap Amèrica. En definitiva, els països europeus únicament controlaven la “dimensió oceànica” del tràfic d’esclaus a Àfrica.

Un transport inhumà. El viatge d’Àfrica a Amèrica durava entre dos i tres mesos. Les condicions del viatge eren infrahumanes i les taxes de mortalitat eren molt elevades. En cada vaixell podien amuntegar-se entre 400 i 600 captius.

Pràcticament no tenien aliments, sense higiene (deposicions, orina, brutícia, tot es feia allí). Les infeccions i tot tipus de malalties eren habituals (disenteria, diarrees, escorbut, malària, febre groga, etc.). Un 15% moria durant el trajecte. L’índex de suïcidis era elevat. Els malalts, morts i conflictius eren llençats per la borda sense problemes. Maltractes, càstigs brutals i violacions sistemàtiques eren habituals.

En arribar a les colònies del Carib, a Amèri-

“L'impacte del tràfic d'esclaus de l'Atlàntic al Nou Món va ser determinant per al creixement econòmic”

ca, els portaven als mercats d'esclaus i una vegada adquirits i marcats, pertanyien al seu amo i l'únic destí que els quedava era treballar de per vida en mines i en les grans plantacions de les colònies en condicions d'esclavitud total, amb una esperança de vida entre 7 i 10 anys. En aquestes condicions van ser traslladats més de 12 milions de persones, de les quals, 2,5 milions ho feren en vaixells espanyols.

Conseqüències del comerç triangular a Amèrica.

L'impacte del tràfic d'esclaus de l'Atlàntic al Nou Món va ser determinant per al creixement econòmic i van jugar un paper crucial en el desenvolupament d'aquesta part del món, en compensar l'escassetat de mà d'obra que tenia el seu origen en les malalties i maltractes que els immigrants europeus havien portat, devastant les poblacions locals, alhora que també (per molts analistes) va ser la causa del retard del desenvolupament econòmic del continent africà.

Ens centrarem en l'esclavitud espanyola a Cuba, com a principal colònia espanyola i quina producció sucrera sostenia l'economia espanyola.

Els “INGENIOS” (“enginyers”) I LA PRODUCCIÓ SUCRERA DE CUBA .

Els “enginyers” eren uns elements bàsics a les colònies per a la producció del sucre de la canya de sucre. Eren unes màquines o artefactes de grans dimensions, de fusta, molt pesats, amb grans cilindres que es feien servir per moldre la canya. Eren difícils de dur, molt perillosos, que requerien per utilitzar-los de gran quantitat de mà d'obra i que produïen nombrosos accidents. El treball

Josep Xifré i Casas, primer president de la Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Barcelona, l'any 1808. Foto: Arxiu d'Arenys de Mar

era molt dur, agreujat per la gran quantitat de mà d'obra que també es necessitava sobretot en les èpoques de la collita.

Els espanyols van desembarcar a Cuba:

-S. XVI-XVII: 25.000

-S.XVIII (1700-1789): 85.000

-1790-1820: 285.000

-1820-1880: 700.000 (en plena clandestinitat)

La mà d'obra esclava se situa al centre de la cadena productiva, com si fos un valor comptable. Els esclaus eren comprats al comptat, a terminis, eren hipotecats, eren considerats com una mera inversió.

A causa de la duresa del treball, la vida mit-

“La humiliació i la degradació podien arribar a límits insospitats”

ja als enginyers era més curta (duraven 4-7 anys). Treballaven 16 hores al dia, els set dies de la setmana. A més se'ls maltractava i torturava de forma brutal.

Els **càstigs** eren duríssims. El fuet era la forma més usual de càstig públic: 50, 100, 200 fuetades. De vegades aplicaven pebre a les ferides. Eren càstigs com e cep, el morrió punitiu, mutilacions, inclòs llençar-los a les tines d'ebullició de la pasta de la canya de sucre.

Habitualment obligaven a altres esclaus a aplicar els càstigs. La humiliació i la degradació podien arribar a límits insospitats. Els nens eren obligats a treballar igual que els adults.

“Tot pel sucre: mai una cosa tan dolça va protagonitzar una història tan amarga”. Aquesta frase defineix perfectament a situació que es vivia a Cuba en aquell moment.

L'esclavitud a la Península: esclaus a la societat espanyola. Des del començament de la colonització d'Amèrica, Espanya va designar el port fluvial de Sevilla com l'únic que podia comerciar amb Amèrica, tant als vaixells que sortien cap a Amèrica com dels que arribaven carregats de mercaderies. Així, tenien totalment controlat el comerç. A Sevilla hi havia la Casa de Contractació d'Índies, Casa de la Moneda i les Duanes. Menció especial per l'Arxiu General d'Índies, instituit per Carles III el 1785, per agrupar tota la documentació dels arxius d'ultramar. Allí està tot perfectament documentat, però la informació és classificada, motiu pel qual es molt difícil de consultar.

Des del S. XVI al XVIII, dels 2,5 milions d'esclaus que van transportar els vaixells es

Els porxos del Xifré. Foto: Cedida

“Durant segles, l'Església Catòlica va ser part fonamental del sistema esclavista”

panyols, es calcula que uns 700.000 esclaus van ser portats a la Península Ibèrica.

A **Sevilla** eren desembarcats al port fluvial del Guadalquivir, al costat de la Torre de l'Or. La compravenda d'esclaus s'instaura com una cosa normal, com una venda de mercaderies normal i corrent. Els llocs de compravenda eren llocs cèntrics. A Sevilla es feia a les escales de la catedral. Les grades de les escales eren “l'exposició”. Es coneixien com “sacs de carbó”, “peces de Guinea”, “eines parlants”,... No eren res més que objectes.

Cadís, capital esclavista d'Espanya

A poc a poc, el “Comerç Triangular” va anar passant de Sevilla a Cadís. Als segles XVII i XVIII, Cadís pren el relleu com a

La causa va ser la pesta de meitat del Segle XVII, que va assolir a Sevilla, que va perdre el 50% de la seva població i la barra de Sanlúcar de Barrameda, que dificultava l'accés d'alguns vaixells de gran tonatge.

Es creà la “**Compañia Gaditana de Negros**” per a la comercialització dels esclaus. Eren més sol·licitades les dones que els homes, sobretot dones joves per tota mena de motius, sobretot domèstics i sexuals. A més, si aquesta dona es quedava embarassada i tenia fills, aquests també eren esclaus propietat de “l'amo”. Els nens petits no eren gaire cotitzats i se solien vendre juntament amb les mares.

Tanmateix, la Corona espanyola va crear l'Assentament de Negres, que permetia comerciar amb esclaus a comerciants d'altres països, mitjançant unes contractes (o “privilegis”), la qual cosa permetia augmentar

molt els ingressos de la Corona pels impostos que devien de meritjar.

La Corona sempre havia tingut esclaus i sempre s'ha beneficiat dels impostos de la compravenda. Al segle XVIII, en temps de Carles III, Madrid tenia 150.000 habitants, dels quals un 4% eren esclaus. Carles III va arribar a tenir la propietat de 20.000 esclaus i es va convertir en el propietari més gran d'Espanya.

Uns 6.000 treballaven al servei de la Cort, el clergat, l'aristocràcia i altres propietaris. Era freqüent que la classe mitja-alta en tingués 1-2 per prestigi social. Habitualment treballaven en les tasques professionals del cap de la família i ocasionalment existia una mena d'integració familiar.

Hi havia gent que es dedicava a la compravenda (com si fos una compravenda de cotxes usats), de manera que es publicitava a la premsa de forma habitual.

Durant segles, l'Església Catòlica va ser part fonamental del sistema esclavista. Ho acceptava tot, no hi posava objeccions. Els seus membres també en tenien (clergues, canonges, rectors, etc.) en concubinats amb les seves esclaves negres, situacions que eren considerades normals.

Fins i tot es va arribar a elaborar un “**Codi Negre**”, que contenia uns 50 articles que regulaven la vida dels esclaus, emfasitzant els càstigs que es podien aplicar en funció de les “faltes” que cometien.

Només la **manumissió** podia concedir la llibertat. Moltes vegades les manumissions es feien al llit de mort dels amos o als testaments. Eren poc rellevants numèricament. Eren més freqüents les compres de la llibertat mitjançant diners. El preu mitjà de la

“Entre 1820 i 1880 van ser portats a Cuba entre 700.000 i 900.000 negres esclaus”

Retirada del monument barceloní dedicat a Antonio López Foto: Ajuntament de Barcelona

llibertat d'un esclau era l'import complet de cinc anys de treball d'un jornalero.

El problema venia quan els esclaus alliberats es trobaven amb el repte d'enfrontar-se a una nova vida, intentar guanyar-se la vida, cosa que era molt complicada en aquells moments. Normalment s'agrupaven entre ells, feien germandats, confraries (encara persisteix avui dia la **Confraria dels Negritos**), es dedicaven a realitzar les mateixes tasques o oficis que havien après durant la seva esclavitud. Molts morien en la més absoluta pobresa.

Grans traficants espanyols d'esclaus.

El tràfic legal d'esclaus va durar tres segles. El trànsit il·legal va ecllosionar el 1819 (quan a Europa s'havia abolit l'esclavitud). Entre 1820 i 1880 van ser portats a Cuba entre 700.000 i 900.000 negres esclaus (tot i que Espanya havia signat un tractat bilateral amb Anglaterra per l'abolició). També

molts s'enriquien des de l'ombra, en activitats paral·leles dependents. La història fosca de l'esclavisme a Espanya ha estat silenciada per la historiografia oficial.

Les grans fortunes que van crear gràcies a aquest negoci inhumà, començant pel de la **reina regent Maria Cristina**, mare d'Isabel II, “propietària de l'enginy sucrer Santa Susanna a Cienfuegos i una de les negreres més grans del seu temps”, junt amb el seu segon marit (ella era la vídua de Fernando VII); **Agustín Fernando Muñoz y Sastre**, (Duque de Riánsares), negrer consumat i que feia companyia amb **Julian Zulueta** (el traficant-empresari més gran de la història); **Pedro Blanco**, qui tenia un *holding* negrer a Lombok (Serra Lleona); **Antonio López**, el marquès de Comillas; **Miguel Tacón**, que de simple guardiamarina va arribar a l'alcaldia de La Habana; el **Marques de Manzanedo** (que va remodelar el barri de Salamanca i la Puerta del

“La llista de negrers enriquits i els seus socis és massa llarga per enumerar-la”

Sol de Madrid) o **Pablo Epalza**, futur fundador del Banc de Bilbao (BBV). Va amassar també gran part de la seva fortuna amb el tràfic l'ex-president del Govern espanyol **Leopoldo O'Donnell**, que quan estava de grandiosos que va permetre finançar la revolució industrial que van viure principalment Catalunya i el País Basc a la segona meitat del segle XIX.

L'esclavisme català

Els **tres grans negocis** on els catalans van destacar sobremanera foren:

En la **tracta il·legal de negres entre Àfrica i Cuba**, que era el més arriscat, però també el més lucratiu, ja que permetia amassar grans fortunes en poc temps. En aquest negoci hi van destacar molt notablement.

La **mà d'obra esclava a les seves plantacions**, factories i enginys, que ocupaven a desenes de milers d'esclaus.

El **comerç** va ser l'altre tema en el que els catalans van exercir quasi un monopoli. També eren comerciants usurers, prestamistes a un interès del 40% (els deien que eren els jueus espanyols)

En 1837, el 60% dels vaixells que creuaven l'Atlàntic traslladant/traficant amb esclaus eren espanyols, la majoria catalans. Van arribar a portar fins el 74% dels esclaus que arribaven a Cuba. Durant molt de temps, “català” era sinònim d'esclavista. Tothom sabia que era il·legal, però “a casa” era respectat.

La llista de negrers enriquits i els seus socis és massa llarga per enumerar-la. Podem destacar com a més coneguts al mataroní **Miquel Biada**, que va ser el promotor del

tren Barcelona-Mataró; **Salvador Samà** (considerat un dels cinc grans negrers); **Joan Güell**, co-fundador de La Maquinista i primer president del Cercle Hispano-Ultramarí (societat anti-abolicionista acèrrima), íntimament unit i soci amb Antonio López; **Josep Gener**, dedicat a la indústria tabaquera; **Jaume Cinto**, **Rafael Ferrer-Vidal**, **Ribalta**, **Vidal-Quadras**, **Joan i Pere Mas**, **Sallés**, **Nonell**, **Esprriu**, **Bosch**, **Josep Xifré** (constructor dels “porxos d'en Xifré” i primer president de la Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Barcelona, embrió de La Caixa); **Arrufat**, **Benet**, **Francesc Martí i Torrents (Pancho Marty)**, Capità General de Cuba i gran facilitador dels desembarcaments d'esclaus i del “control” a l'accés de les mercaderies que arribaven a La Habana), etc.

Aquests indians acumulaven riquesa dia rere dia sense cap mena d'escrúpols, i després la traslladaven a Catalunya, per invertir-la en una Barcelona en expansió econòmica i amb el magnífic negoci immobiliari que va suposar la demolició de les muralles medievals de Barcelona al 1854. Els així enriquits van ser premiats amb títols nobiliaris, es van convertir en banquers, constructors, industrials, comerciants, magnats de la mineria, de la navegació, dels ferrocarrils. Pilars de la societat (!). Tots feien gala de “filantropia”.

Com va demostrar **Josep Maria Fradera**, els seus cognoms van engrossir les elits catalanes que, amb tota la cura possible, van amagar la procedència d'aquestes immenses fortunes.

El punt i final es va posar al 1885 a la Conferència de Berlín quan Europa va

“I va començar l'operació “El meu avi”, la invenció d'una relació idealitzada de Catalunya amb Cuba”

Imatge d'un negrer amb els seus esclaus. Foto: Cedida

canviar el destí d'Àfrica

Espanya va ser l'últim país a abolir l'esclavitud al 1866. La cosa ve del 1885, on la Conferència de Caps d'Estat europeus a Berlín convocada pel canceller alemany Otto von Bismarck per “solventar els problemes que implicava l'expansió colonial i resoldre el seu repartiment”, es van “repartir” Àfrica (totes les colònies, amb la condició que no s'extreguessin més esclaus africans per traslladar-los a Amèrica (és clar, era la mà d'obra que necessitarien per explotar-los a les seves colònies africanes...)).

Amb la consecució de la independència dels diversos països americans, Europa va considerar molt més rentable explotar els recursos naturals de les seves colònies africanes “in situ” i deixar que la població africana (ja prou delmada pel trànsit d'esclaus al llarg dels últims segles) treballés per ells, explotant-los d'un altre manera. Així els beneficiaris van començar a ser els estats, governs, i una sèrie d'espavilats, fets que van desencadenar una corrupció a tots nivells.

Espanya, també amb notables interessos colonials, no va tenir cap altra opció que acceptar-ho. És a dir, l'espectacular festí s'havia acabat. La burgesia catalana es va quedar sense el lucratiu mercat antillà.

...I va començar l'operació **El meu avi**, la invenció d'una relació idealitzada de Catalunya amb Cuba, on la

memòria de l'esclavitud i la brutal tracta negrera va ser amagada mitjançant l'exaltació folklòrica i popular del **cremat i l'havanera**.

Darrere d'aquest fals idil·li va existir una tràgica realitat, un dels episodis més vergonyosos de manca de llibertats i explotació humana a la història de Catalunya sobre les quals es van aixecar les immenses fortunes de bona part de les elits catalanes, algunes encara al poder.

Malgrat tot, poc hem après. L'esclavitud no es un passat encara oblidat. Però no hi ha cap llei a Espanya que declari oficialment l'abolició de l'esclavatge.

A Espanya, l'aposta es la “discreció”, “l'oblit” i “passar de puntetes”, no constar als llibres d'història. És un passat recent incòmode però amb fets incontestables.

Domènec Pascual. MD

Les cares ocultes del Rector de Vallfogona

Només va escriure poesia el Rector de Vallfogona? Són només les obres reconegudes pels doctors de l'Acadèmia catalana les que va publicar el nostre primer i més important escriptor barroc, Francesc Vicent Garcia Ferrandis (Saragossa, 22 de gener de 1579 – Vallfogona de Riucorb, 2 de setembre de 1623) o n'hi ha d'altres? I, si n'hi ha, quines són?

És impossible de contestar honestament aquestes preguntes si l'estudiós no admet l'acció pertorbadora de la Inquisició al servei de la censura d'Estat, una institució de caire religiós i polític que, creada i controlada per Ferran II el Catòlic, actuava imposant el seu criteri sense respectar la independència de la confederació catalanoaragonesa, ni de les seues Corts ni de les seues Constitucions. Que impedia la publicació en llengua catalana dels textos originals que els escriptors i els impressors catalans volien difondre i posar en circulació al mercat de lectors en llengua catalana. Que segrestava els originals per tal de traduir-los al castellà, canviar-ne el nom de l'autor, deslocalitzar-ne escenaris i edicions...

Fou l'Acadèmia austriacista del Desconfi-

ats la institució que, l'any 1703, esquivant aquesta repressió, molt ben estudiada per Jordi Bilbeny al seu indispensable assaig *Inquisició i Decadència*. Orígens del genocidi cultural a la Catalunya del segle XVI (Librooks, 2018), va aconseguir materialitzar l'edició 'princeps' del Rector de Vallfogona: La armonia del Parnàs, que conté tota l'obra poètica sabuda a les-

“Però per què no edità en vida seua cap poemari i només en sabem, de seu, publicat, un sermó i una obra teatral?”

hores de Garcia, de temàtica satírica, escatològica, eròtica, lírica o social, estudiada i reeditada, amb criteri crític, pel Dr. Albert Rossich. Però per què no edità en vida seua cap poemari i només en sabem, de seu, publicat, un sermó i una obra teatral?

Tanmateix, hi ha indicis i evidències que Garcia fou també dramaturg prolífic, novel·lista enginyós i assagista erudit. D'això, se n'ha ocupat amb rigor l'estudiós extraacadèmic Pere Coll al seu assaig *Francesc Vicent Garcia i els seus miralls*. Inquisició i desdoblament del Rector de Vallfogona (Llibres de l'Índex, 2021), on demostra que Garcia, doctor en Teologia, fou un rector absentista perquè participà intensament a la vida literària de Barcelona i de tot el territori nacional i que fou l'autor, entre moltes d'altres obres intervingudes per la Inquisició i la censura d'Estat, de la segona part apòcrifa del *Quixot*, adjudicada a l'heterònim Alonso Fernández de Avellaneda; de la novel·la picaresca *La pícara Justina*, assignada a Francisco de Úbeda; o de l'assaig filosòfic *El Crítico I i II*, l'autor del qual és, segons la *Historiografia espanyola*, Baltasar Gracián. En total, segons Coll, tenim un únic autor català, Garcia, transformat en cinc autors castellans si hi afegim, a més, els heterònims Tirso de Molina i Carlos García.

La revisió de la Literatura Catalana Moderna que plantegen Bilbeny i Coll amb dades abundants i inferències raonables als seus llibres i a les aportacions vehiculades per l'Institut Nova Història fa creïble que el Segle d'Or de la Literatura Catalana es perllonga, certament, fins

400
Rector de
Vallfogona

al segle XVII atès que no existiria pas un veritable Segle d'Or de la Literatura Castellana perquè les obres publicades en castellà haurien estat escrites originalment en llengua catalana per autors catalans però traduïdes, manipulades i deslocalitzades. Els estudis més actuals apunten i, en molts casos, demostren la catalanitat d'Erasme de Rotterdam (Ferran Colom), de Miguel de Cervantes (Sirvent o Cervera), de Teresa de Jesús (Teresa de Cardona), de Pedro Calderón de la Barca (Felip Ramon Calders), de Garcilaso de la Vega (Galceran de Cardona) i d'altres en estudi. Vet aquí la probable resolució del misteri que esmentava Gabriel Ferrater quan li preguntaven, l'any 1969, com podia ser que una literatura com la catalana que havia donat escriptors de tanta volada com Lluïl, Ausiàs March o Joanot Martorell desaparegués en sec al segle XVI.

Biel Ferrer Puig,
filòleg i professor de Llengua Catalana
i Literatura a l'Institut Gabriel
Ferrater de Reus